Helsingin kaupungin lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä 105/2021 vp laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta

Yleishuomiot hallituksen esityksestä

Helsingin kaupunki kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta.

Lausunnon aluksi haluamme kiinnittää huomiota siihen, että on valitettavaa, ettei hyvin yhtenevää ja hyvin perusteltua kriittistä lausuntopalautetta ole otettu hallituksen esityksessä huomioon. Lain väliaikainen muutos ei tuo kaivattua selkeyttä maahantulijoiden velvollisuuksiin, ei sujuvampia menettelyjä rajaliikenteeseen eikä varmista terveysturvallisuutta rajoilla.

Helsingin kaupungin näkemykset tiivistetysti:

- matkailua ei ole perusteltua rajoittaa Suomeen tiukemmin, kuin mitä EU:n tasolla on esitetty. Rajoitukset tulisi kohdistaa vain riskimaista tuleviin. Vähintäänkin EU:n yhteisen lähestymistavan tarkoittamat vihreät maat tulisi vapauttaa rajoituksista.
- rajojen terveysturvallisuuden takaamiseksi ja matkustajan velvollisuuksien selkeyttämiseksi matkustajalla tulisi olla etukäteinen velvollisuus täyttää sähköinen maahantuloilmoitus, joka tulisi asettaa liikennöitsijän valvottavaksi.
- terveydenhuollon kapasiteetti ei riitä siihen, että tartuntatautien vastustamistyöstä vastaavat viranomaiset vastaisivat maahan saapuvien henkilöiden maahantuloedellytysten tarkastamisesta.
- Helsingin kolmen sataman tilat eivät mahdollista laissa omaksuttua mallia, missä toiminta keskitetään pistemäisesti rajanylityspaikalle.

Maahantulon rajoitukset ovat eurooppalaisittain poikkeuksellisia

Luonnos hallituksen esitykseksi ei ole linjassa EU:n neuvoston suosituksen koordinoidusta lähestymistavasta vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen covid-19-pandemian johdosta kanssa. EU:n yhteisessä lähestymistavassa matkustusrajoituksiksi vapautetaan matkustus niin sanotuista vihreistä maista, joissa 14 vuorokauden ilmaantuvuusluku on alle 25/100 000 ja edellisellä viikolla testatuista alle 4 % on positiivisia. Lisäksi EU:n neuvosto on hiljattain muuttanut suositustaan kolmansista maista avattavaa matkailua koskien. Jotta muuta kuin välttämätöntä matkustamista koskevat rajoitukset voidaan poistaa kolmansien maiden osalta, uusissa säännöissä koronatapausraja 100 000:ta asukasta kohti viimeisten 14 päivän aikana nousee 25:stä 75:een.

Nyt esitettävässä rajaturvallisuusmallissa 16 a §:n todistuksen esittäminen tai 16 b §:n testiin osallistuminen on pakollista kaikille ulkomaalaisille, riippumatta siitä, minkälaisen epidemiatilanteen maasta matkailija tulee. Helsingin kaupunki haluaa kiinnittää lainvalmistelijoiden huomion erityisesti siihen, että nyt esitettävä lainsäädäntö itse asiassa kiristää nykyisiä matkailun rajoituksia, joissa aluehallintovirastot ovat määränneet pakolliset terveystarkastukset vain riskimaista tuleville ja riskimaaksi on THL:n suosituksen mukaisesti määritelty maat, joissa covid-19-taudin ilmaantuvuus on suurempi kuin 25/100 000 asukasta edeltävän 14 vrk aikana.

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan rajoitukset tulisi kohdistaa vain riskimaista tuleviin. Vähintäänkin EU:n yhteisen lähestymistavan tarkoittamat vihreät maat tulisi vapauttaa rajoituksista. Väliaikaiseksi tarkoitettuun lainsäädäntöön soveltuisi hyvin viittaus esimerkiksi European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC) riskimaalistaukseen, jota päivitetään kahden viikon välein. Hyvin vähäisen covid-19-

taudin ilmaantuvuuden maita koskevia rajoituksia ei voida pitää välttämättöminä pandemian torjunnan kannalta.

Nyt valittu malli ei ole myöskään omiaan edistämään matkailun avautumista maahantulon jälkeen vaadittavan rangaistusuhkaisen uusintatestin vuoksi. Jotta tällainen vaatimus olisi kohtuullinen, tulisi testauksen olla saatavilla hyvin helposti esimerkiksi pikatestein, joita olisi maksutta saatavilla kattavasta verkostosta. Joissain EU-maissa testin saa esimerkiksi kaikista apteekeista.

Hallituksen esityksessä esitetyt laskelmat testikapasiteetin tarpeesta ovat alimitoitettuja. Kaikki eivät tule saamaan testiaikoja testikapasiteetin riittämättömyyden vuoksi, etenkin kun rajanylitykset ja matkailu keskittyvät tietyille alueille. Tämä on ongelmallista, kun testin laiminlyönti on tehty rangaistavaksi.

Helsingin kaupunki esittääkin, että rangaistusuhkaisesta toisen testin vaatimuksesta luovutaan ja samalla ryhdytään toimenpiteisiin helpommin saatavilla olevien testien järjestämiseksi. Aluehallintovirastoilla on tarvittaessa mahdollisuus määrätä myös 72 tunnin testi pakolliseksi, jos se katsotaan jossakin tilanteessa tarpeelliseksi. Kaikki maahantulijat voidaan edelleen kuitenkin ohjata 72 tunnin testiin.

Muita EU-maita tiukemmat rajoitukset eivät ole realistisesti toimeenpantavissa matkustajamäärien noustessa ja samalla ne haittaavat merkittävällä tavalla matkailun elpymistä.

Sähköinen maahantuloilmoitus tukee terveysturvallisuuden toteutumista

Rajat ylittävään liikenteeseen on välttämätöntä säätää sellaiset menettelyt, jotka ovat samanaikaisesti *sekä terveysturvallisia että toimivia*. Ehdotettu malli ei ole toimiva, kun matkustajamäärät nousevat. Jos malli ei ole käytännössä toimiva, se ei ole myöskään terveysturvallinen.

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ainoa keino saada ehdotetusta mallista toimiva, on yhdistää se velvollisuuteen täyttää etukäteen sähköinen maahantuloilmoitus, joka pystytään tarkastamaan maahan saavuttaessa nopeasti. Tämä maahantuloilmoituksen täyttäminen tulee säätää maahantulon edellytykseksi ja myös Suomen kansalaisten velvollisuudeksi.

Maahantuloilmoituksen käytännön sovellutus voi olla esimerkiksi Finentry-järjestelmä tai EU:n Digital Passenger Locator Form, joka on käytössä ainakin Saksassa, Belgiassa ja Italiassa. Myös esimerkiksi Iso-Britannia vaatii sähköisen maahantuloilmoituksen täyttämistä 48 tuntia ennen maahantuloa.

Maahantuloilmoitukseen tulisi edellyttää etukäteen täytettäväksi 16 a §:n tarkoittaman todistuksen tiedot tai 16 b §:n tarkoittaman testin ajanvaraustiedot sekä tarvittaessa 16 d §:n tarkoittaman testin ajanvarausta koskevat tiedot.

Sähköiseen järjestelmään etukäteen ladattavat tiedot ja testiaikojen varaukset vapauttavat viranomaiset kohdentamaan terveysturvallisuustoimenpiteet tehokkaasti ja mahdollistavat säännösten noudattamisen valvonnan. Maahantulo on sujuvaa ja terveysturvallisuus huomattavasti paremmin hallinnassa kuin hallituksen esittämällä mallilla.

Maahantuloilmoituksen täyttäminen tulisi asettaa liikennöitsijän valvottavaksi silloin, kun matkustaja tulee maahan esimerkiksi lentäen tai laivalla, vastaavasti kuin liikennöitsijän velvollisuutena on tarkastaa matkustusasiakirjojen olemassaolo. Kaikilla rajanylityspaikoilla ei ole liikennöitsijöitä tällaista velvoitetta toteuttamaan, mutta se helpottaisi joka tapauksessa olennaisesti vilkkaimpien rajanylityspaikkojen toimintaa.

On hyvä huomata, että tällainen pakollinen järjestelmä on matkustajallekin erittäin selkeä ja ennakoitava.

Terveydenhuollon kapasiteetti tarvitaan hoito- ja palveluvelan purkuun

Helsingin kaupunki katsoo, että tartuntatautien vastustamistyöstä vastaavat viranomaiset eivät ole oikea taho vastaamaan maahan saapuvien henkilöiden maahantuloedellytysten tarkastamisesta. Matkustamisen lisääntyessä rajatoiminnot vaativat entistä vahvemmat organisaatiot ja sellaista osaamista, teknologiaa ja järjestelmiä, joita terveysviranomaisilla ei ole käytössään. Rajatarkastusten järjestäminen vie esimerkiksi hallinnollisia ja johtamisresursseja niin mittavasti, että se yksin on omiaan haittaamaan merkittävästi koronapandemian takia jo muutenkin äärimmäisen kuormittuneita sosiaali- ja terveyspalveluja.

Terveysviranomaisille on lakiehdotuksessa annettu oikeus kieltää henkilön poistuminen paikalta todistuksen tarkastamista tai testaamista varten. Terveysviranomaisilla ei ole muita pakkokeinoja käytössään, joten tarkastusten järjestäminen vaatii jatkuvasti paikan päällä olevan virka-avun esimerkiksi rajavartiolaitokselta tai poliisilta. Toisaalta matkustajien odottelulle ei satamissa ole tilojakaan.

Virka-avun osalta hallituksen esityksessä todetaan, että valtiolliset viranomaiset voivat antaa virka-apua vain siinä määrin kuin se ei estä kyseisen viranomaisen omien perustehtävien hoitamista. On kohtuullista ja välttämätöntä todeta näin myös sosiaali- ja terveysviranomaisten osalta. Perustehtävien lisäksi koronapandemian johdosta merkittäväksi kasvanut hoito- ja palveluvelkaa tulee päästä purkamaan pikaisesti.

Toimeenpanon mahdollisuuksista

Helsingin satamissa maahantulijoista suuri osa on suomalaisia tai maassa pysyvästi asuvia, joita velvollisuudet covid-19-todistuksen esittämisvaatimuksesta eivät tulisi koskemaan ollenkaan.

Nyt valittu sääntelymalli tarjoaa todistuksen esittämisen vaihtoehdoksi rajanylityspaikalla tehtävää covid-19-testiä.

Tämä tarkoittaa käytännössä rajojen terveystarkastuspisteiden ruuhkautumista täysin kestämättömällä tavalla. Rokottamaton päiväristeilijä ei tietenkään hanki kallista koronatestitodistusta Virossa käydessään. Rokotetullakin todistukset jäävät herkästi kotiin, kun velvollisuuksia ei aseteta.

Asian mittakaavaa voidaan havainnollistaa Helsingin satamien kautta saapuvien matkustajien määrällä, joka on normaaliaikojen vilkkaimpina päivinä yli 30.000 matkustajaa vuorokaudessa. Tällaista määrää tai edes osaa tästä ei voida pysäyttää todistusten tarkistamiseen, henkilö- ja yhteystietojen keräämiseen, testaamiseen tai testiaikojen varaamiseen. On lisäksi hyvä ymmärtää, että jo maltilliset matkustajamäärien lisäykset ruuhkauttavat satamat vaarallisesti ja asianmukaisilla todistuksilla varustautuneetkin joutuvat pitkälti jonottamaan samoissa jonoissa muiden kanssa.

Helsinki-Vantaan lentokentän ohella Helsingin satamat ovat yksi kriittisimpiä maahantulon väyliä. Helsingin satama oli ennen koronapandemiaa yksi maailman vilkkaimmista matkustajasatamista.

Yksittäisten lähtöjen matkustajamäärät ovat Tallinnan liikenteessä suurimmillaan yli 2 000 matkustajaa. Matkustajat eivät jakaudu tasaisesti, vaan nyt työmatkustamisen vapautuessa on arvioitu tiettyjen lähtöjen matkustajamäärän jopa kolminkertaistuvan. Kotimaisia risteilymatkustajia on myös päivä päivältä enemmän.

Jokainen satamaterminaalin kapeaa putkea maihin saapunut tietää, että pysäyttämiseen ei ole tilaa. Lähtöaulaa ei voida käyttää, koska siellä odottavat jo seuraavan laivan matkustajat. Tuhannen matkustajan

purkaminen neljää linjaa pitkin kestää esimerkiksi *yhden* minuutin pysähdyksellä neljä tuntia. Ahtaissa ja kuumissa terminaalitiloissa ruuhkautuminen ja monen tunnin jonot ovat itsessään riski terveysturvallisuudelle.

Autokaistalla suurten määrien pysäyttäminen johtaa kaaokseen. Autot eivät pääse laivasta ulos jonottamaan, koska kenttätilaa ei ole. Seuraavan lähdön autoja ei päästä lastaamaan. Tavaraliikenne seisoo tuntikausia.

Kun matkustusaikeistaan Suomeen ei ehdotetun mallin mukaan tarvitse kertoa etukäteen eikä matkustajia satamissa pystytä pysäyttämään, emme tule tietämään, keitä maahan on saapunut. Päivittäin maahan saapuneiden tuhansien matkustajien tietojen selvittäminen jälkikäteen on mahdottomuus.

Lopuksi

Tulee laki koskaan voimaan tai ei, niin rajaturvallisuustoimenpiteiden toimeenpanossa on päästävä kansallisiin malleihin ja kansallisesti yhtenäiseen toteutukseen. Esimerkiksi sähköisiä järjestelmiä tai automatisaatiota ei voi hallituksen esityksessä esitellyn STM:n ohjauskirjeen 24.5.2021 esittämällä tavalla jättää yksittäisten rajakuntien järjestettäväksi.

Finentryn käyttöönottoon tarvitaan myös erittäin pikaisesti kansallista tukea, eikä siitä viestimistä ja käyttöönottoa voi samaisen ohjauskirjeen tarkoittamalla tavalla jättää alueellisten viranomaisten tehtäväksi. Matkustajan omien ennakkotoimien vapaaehtoisuus ja Finentryn tai muun sähköisen järjestelmän käytön suosittelu ei riittävällä tavalla turvaa rajojen terveysturvallisuutta, vaan vaatii tuekseen pakottavaa lainsäädäntöä. Globaalin pandemian yhteydessä on kohtuullista velvoittaa matkustajia myös itse ryhtymään etukäteisiin toimenpiteisiin terveysturvallisuuden varmistamiseksi.

Eduskunta edellytti maaliskuussa hallitukselta terveysturvallisuuden rajamallia, joka huomioi kasvat liikennemäärät. Tämä malli ei ole sellainen.